

MIĘDZYNARODOWY RAPORT AMNESTY INTERNATIONAL 2009

IRAK

REPUBLIKA IRAKU

Głowa państwa: Jalal Talabani

Szef rządu: Nuri al-Maliki

Kara śmierci: stosowana

Populacja: 29,5 miliona

Długość życia: 57,7 lat

Śmiertelność poniżej 5. roku życia (m/k): 105/98 na 1.000

Analfabetyzm wśród dorosłych: 25,9 procent

W ubiegłym roku znacznie zmniejszyła się ilość aktów przemocy, ale wszystkie strony trwającego konfliktu popełniły poważne naruszenia praw człowieka. Tysiące cywilów, w tym dzieci, zostało zabitych lub rannych, głównie w bombowych atakach samobójczych i innych, zorganizowanych przez grupy zbrojne sprzeciwiające się rządowi oraz Siłom Międzynarodowym, którym przewodzą Stany Zjednoczone. Cywile ginęli również z rąk Sił Międzynarodowych i oddziałów rządu irackiego. Zarówno Siły Międzynarodowe, jak i władze irackie zatrzymały tysiące więźniów; większość z nich było przetrzymywanych bez postawienia zarzutów ani zorganizowania procesu, niektórzy nawet do pięciu lat. Według raportów, rządowe siły bezpieczeństwa, w tym strażnicy więzienni, dopuszczali się tortur, w tym gwałtów, oraz bezprawnych zabójstw. Władze powszechnie stosowały karę śmierci. Wysiedlonych zostało ponad 4 miliony Irakijczyków; 2 miliony stało się uchodźcami poza granicami kraju, a inni zostali wewnętrznymi przesiedleńcami w samym Iraku. Region Kurdystanu był w mniejszym stopniu dotknięty konfliktem, ale pojawiały się tam ciągłe raporty o nadużyciach ze strony sił bezpieczeństwa i o przemocy wobec kobiet.

Tło wydarzeń

Przywódca religijny Szyitów, Muktada as-Sadr, ogłosił sześciomiesięczne przedłużenie zawieszenia broni przez Armię Mahdi'ego w lutym. Zawieszenie to zostało w sierpniu przedłużone na czas nieokreślony. W październiku władze irackie przyjęły na siebie odpowiedzialność za finansowanie Rad Przebudzonych, stworzonych z pomocą wojska USA do walki z opozycyjną grupą zbrojną, al-Kaidą w Iraku. W listopadzie parlament zatwierdził Porozumienie o Statusie Sił Zbrojnych pomiędzy rządami Iraku i USA, które miało wejść w życie po wygaśnięciu mandatu ONZ dla USA w Iraku w dniu 31 grudnia

2008. Zgodnie z Porozumieniem, oddziały USA wycofają się z obszarów miejskich do lipca 2009, a z terytorium Iraku całkowicie do końca roku 2011; będą musiały mieć zgodę rządu irackiego na operacje wojskowe w tym kraju, oraz oddadzą do irackich więzień wszystkich swoich więźniów. Władze irackie będą sprawować jurysdykcję nad tymi amerykańskimi żołnierzami i cywilami, którzy popełnią „poważne przestępstwa z premedytacją” poza uzgodnionymi obiektami i wykraczające poza „status obowiązkowy”, chociaż to amerykańskie władze zadecydują, kiedy te warunki wystąpiły. Wykonawcy zatrudnieni przez amerykański Departament Obrony stracą swój immunitet chroniący ich przed sądami w Iraku, ale Porozumienie nic nie mówi o innych wykonawcach, takich jak prywatni wykonawcy wojskowi lub wykonawcy zajmujący się kwestiami ochrony, zatrudniani przez amerykański Departament Stanu, którzy byli oskarżani o bezprawne zabójstwa cywilów i inne poważne nadużycia.

Sytuacja humanitarna była nadal niepokojąca. Według ONZ, przynajmniej 4 miliony Irakijczyków nadal nie miało wystarczająco dużo jedzenia, około 40 procent populacji nie miało dostępu do czystej wody pitnej, a 30 procent do odpowiedniej opieki zdrowotnej. System edukacji był bliski załamaniu – szkołom i uniwersytetom brakowało podstawowych materiałów, takich jak książki, a nauczyciele i studenci byli zastraszani i padali ofiarą przemocy. Wiele szkół zostało zbombardowanych. Stopa bezrobocia pozostawała na bardzo wysokim poziomie 50 procent lub wyższym.

W sierpniu Irak ratyfikował Konwencję ONZ przeciwko Stosowaniu Tortur i Innego Okrutnego, Nieludzkiego lub Poniżającego Traktowania lub Karania, a w listopadzie parlament przyjął ustawę powołującą Wysoką Komisję ds. Praw Człowieka.

Nadużycia ze strony grup zbrojnych

Grupy zbrojne walczące z rządem i siłami prowadzonymi przez Stany Zjednoczone popełniały liczne i poważne naruszenia praw człowieka, podobnie jak grupy milicyjne związane z szyickimi grupami religijnymi i partiami politycznymi reprezentowanymi w irackim parlamencie. Nadużycia obejmowały porwania, tortury i morderstwa. Grupy takie organizowały również ataki bombowe oraz inne masowe ataki na cywilów, doprowadzając do wielu obrażeń i zgonów. Wiele ataków zostało prawdopodobnie zorganizowanych przez al-Kaidę w Iraku. Do grupy osób narażonych na porwania lub zabójstwa należeli członkowie mniejszości religijnych i etnicznych, tacy jak Chrześcijanie i Palestyńczycy; członkowie stowarzyszeń zawodowych, tacy jak lekarze, prawnicy i dziennikarze; kobiety.

- 1 lutego zginęło przynajmniej 99 cywilów, w tym dzieci, kiedy dwie kobiety będące zamachowcami-samobójczyniami wysadziły się w powietrze na zatłoczonych targach w Bagdadzie.
- 23 lutego Shihab al-Tamimi, dziennikarz i przewodniczący Irackiej Agencji Dziennikarskiej, został śmiertelnie postrzelony przez uzbrojonych mężczyzn w bagdadzkiej dzielnicy al-Waziriya. Był on ostrym krytykiem przemocy na tle sekciarskim.

- W Iskandariji, 14 sierpnia zamachowcy samobójcy zabili przynajmniej 19 szyickich pielgrzymów, którzy udawali się do Karbali, aby uczcić święto religijne.
- Przynajmniej 28 osób, w tym pięcioro dzieci, zginęło 10 listopada, a około 70 innych zostało rannych, w atakach bombowych w al-Adhamiji, sunnickiej dzielnicy Bagdadu.

Kara śmierci

Przynajmniej 275 mężczyzn i 10 kobiet zostało skazanych na śmierć. Odbyły się przynajmniej 34 egzekucje, w tym przynajmniej trzy zostały przeprowadzone w regionie Kurdystanu (patrz poniżej). Rzeczywiste liczby mogą być jeszcze wyższe. Większość wyroków śmierci zostało wydanych przez Centralny Sąd Karny Iraku, którego procedury nie spełniały międzynarodowych standardów sprawiedliwego procesu. Oskarżeni skarżyli się, że “zeznania” używane jako dowody przeciwko nim były uzyskiwane w wyniku tortur lub pod przymusem. Sądy nie zbadały odpowiednio takich skarg. W kwietniu funkcjonariusz wysokiego szczebla w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych oświadczył, że 28 osób z Basry zostało straconych w Bagdadzie, po tym jak zostały skazane za wielokrotne morderstwa i porwania. W grudniu Irak zagłosował przeciwko uchwale Zgromadzenia Ogólnego ONZ wzywającej do ogólnoświatowego moratorium na wykonywanie kary śmierci.

Procesy byłych funkcjonariuszy

Najwyższy Trybunał Karny Iraku nadal prowadził procesy byłych wysokich urzędników, członków partii Ba'ath, oficerów wojskowych i innych osób związanych z byłą prezydenturą Saddama Hussaina. Na procesy często wpływ miały ingerencje polityczne, co podważało niezależność i bezstronność trybunału. We wrześniu pojawiły się doniesienia, że iracki rząd doprowadził do zwolnienia jednego z sędziów, który zajmował się procesem byłego Prezydenta Saddama Hussaina, niedługo przed zakończeniem rocznego procesu w roku 2006. Został zastąpiony sędzią, który, jak uważano, najpewniej poprze karę śmierci.

- 2 grudnia Najwyższy Trybunał Karny Iraku wydał wyroki śmierci na Ali'ego Hassana al-Majida, Abdula Ghani'ego i Abdula Ghafoura, urzędników wysokiego szczebla z czasów Saddama Hussaina, po skazaniu ich za udział w tysiącach zabójstw podczas powstania z roku 1991 w południowym Iraku. Dziesięciu innych oskarżonych otrzymało wyroki więzienia od 15 lat do dożywocia, a trzech innych zostało uniewinnionych. Ali Hassan al-Majid i dwie osoby, które otrzymały kary więzienia, zostały już wcześniej skazane na śmierć po poprzednim procesie w roku 2007; w lutym Rada Prezydencka zatwierdziła wyrok śmierci dla Ali'ego Hassana al-Majida, ale orzekła podobno, że pozostałe dwie osoby nie powinny zostać stracone, ponieważ w momencie popełnienia przestępstw służyły pod oficerami wojskowymi

i wykonywały ich rozkazy. Wszyscy trzej pod koniec roku nadal znajdowali się w amerykańskim więzieniu wojskowym.

Nadużycia ze strony prywatnych wykonawców wojskowych i zajmujących się ochroną

Pracownicy zagranicznych firm ochroniarskich posiadali immunitety zwalniające ich z oskarżeń za przestępstwa popełnione w Iraku. W październiku 2007 rząd zaproponował ustawę, która uchyliłaby te immunitety, lecz nie została ona przyjęta przez parlament. W kwietniu władze USA przedłużyły firmie amerykańskiej Blackwater kontrakt na ochronę amerykańskich dyplomatów, pomimo kontrowersji związanych z zabiciem irackich cywilów przez ochroniarzy tej firmy we wrześniu 2007.

- 15 stycznia, pięcioro dzieci w wieku szkolnym zostało zabitych w wyniku potrącenia przez samochód wykonawcy odpowiedzialnego za ochronę, jadącego w konwoju towarzyszącym wysokiemu sędziemu irackiemu w bagdadzkiej al-Salihiji. Według raportów, konwój nie zatrzymał się na punkcie kontrolnym, co doprowadziło do strzelaniny pomiędzy prywatnymi ochroniarzami a policją.
- 7 grudnia pięciu ochroniarzy firmy Blackwater zostało oskarżonych w USA o zabicie we wrześniu 2007 14 irackich cywili i ranienie 18 kolejnych.

Arbitralne aresztowania

Tysiące ludzi było nadal więzionych bez postawienia zarzutów ani zorganizowania procesów. Amerykańskie oddziały należące do Sił Międzynarodowych przetrzymywały około 15 500 więźniów, przeważnie bez postawienia zarzutów ani zorganizowania procesu, w Obozie Bucca niedaleko Basry, w Obozie Cropper niedaleko lotniska w Bagdadzie oraz w innych miejscach. Niektóre z tych osób były więzione już od pięciu lat. Według raportów, władze irackie więziły przynajmniej 26 000 osób, z których wiele bez postawienia zarzutów ani zorganizowania procesu. Niektóre z nich były prawdopodobnie przetrzymywane w odosobnieniu w tajnych więzieniach.

Uwolnienia

Ustawa o Amnestii weszła w życie 27 lutego i można się spodziewać, że większość więźniów, którym nie postawiono zarzutów oraz osoby podejrzewane o drobniejsze przewinienia, zostaną uwolnione. W roku 2008, kilka tysięcy więźniów zostało zwolnionych przez Siły Międzynarodowe i władze irackie, co stanowi liczbę dużo mniejszą niż 23 000 osób, których wypuszczenie zaleciła Najwyższa Rada Sądownictwa.

Naruszenia praw człowieka ze strony irackich sił bezpieczeństwa

Siły rządowe dopuściły się rażących naruszeń praw człowieka, w tym tortur i egzekucji pozasądowych. Według sporządzonych raportów, strażnicy więzienni i członkowie sił bezpieczeństwa stosowali tortury

oraz inne sposoby znęcali się nad więźniami, w tym nad nieletnimi. Stosowane metody obejmowały podobno bicie kablami i wężami ogrodowymi, zawieszanie za ręce i nogi na długie okresy czasu, rażenie prądem, łamanie kończyn, usuwanie paznokci u nóg za pomocą kleszczy, oraz przebijanie ciała wiertłami. Więźniowie przetrzymywani przez funkcjonariuszy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych byli szczególnie narażeni na tortury.

Według raportów, niepełnoletni chłopcy byli molestowani fizycznie i seksualnie przez strażników w więzieniu dla młodocianych przestępców w Zachodnim Bagdadzie. Amerykańscy oficerowie śledczy odnaleźli wyraźne dowody na to, że dwóch sunnickich chłopców zostało zabitych przez strażników więziennych na początku roku 2008. Osoby przebywający w więzieniu dla młodocianych przestępców w Bagdadzie wysuwały także oskarżenia o gwałty i inne tortury.

Naruszenia praw człowieka przez Siły Międzynarodowe

Amerykańskie siły popełniły poważne naruszenia praw człowieka, w tym bezprawne zabójstwa cywilów i arbitralne aresztowania. Kilku żołnierzy amerykańskich było sądzonych przed trybunałami wojskowymi w USA za przestępstwa popełnione w Iraku; skazani otrzymywali przeważnie łagodne wyroki niewspółmierne do rodzaju przestępstw.

- 4 lutego rakietę wystrzeloną z amerykańskiego helikoptera zabiła dziewięciu irackich cywilów, w tym dziecko, oraz raniła trzech innych. Według raportów, rakietę została wystrzelona przez pomyłkę w kierunku tłumu znajdującego się w pobliżu wojskowego punktu kontrolnego obsadzonego przez zwolenników rządu i oddziały Sił Międzynarodowych. Amerykańskie wojsko oświadczyło, że incydent jest przedmiotem śledztwa.
- 19 września trzy kobiety i pięciu mężczyzn z jednej rodziny zostało zabitych w ataku powietrznym sił USA na wioskę al-Dawr w pobliżu Tikritu. Amerykańskie władze potwierdziły atak i stwierdziły, że cztery z zabitych osób były „podejrzewane o terroryzm”.
- Michael C. Behenna, amerykański żołnierz oskarżony o zastrzelenie 16 maja więźnia - Ali'ego Mansoura Mohammada - niedaleko Beiji, na północ od Bagdadu, został oskarżony o morderstwo z premedytacją. Jedenaście dni wcześniej Michael Behenna rzekomo uwięził i pobił Ali'ego Mansoura Mohammada.
- Christopher Shore, amerykański żołnierz oskarżony o zabicie nieuzbrojonego Irakijczyka w czerwcu 2007 w okolicach Tikritu, został oczyszczony z zarzutów o morderstwo przez amerykański trybunał wojskowy w lutym, ale został skazany na 120 dni więzienia za napad z bronią w rękę. Później kwalifikację czynu ograniczono do napaści, która stanowi jedynie wykroczenie, a wyrok zmniejszono do 70 dni więzienia.

Przemoc wobec kobiet

Kobietom grożono i atakowano je za niestosowanie się do rygorystycznych zasad zachowania, w tym za brak przepisowych strojów. Władze nie zapewniły kobietom odpowiedniej ochrony przeciwko aktom przemocy, w tym ze strony członków ich własnych rodzin. Niektóre kobiety zostały prawdopodobnie zabite przez męskich krewnych, których władze nie postawiły później przed wymiarem sprawiedliwości.

Leila Hussein została zastrzelona 17 maja w Basrze, kiedy szła wraz z dwoma innymi kobietami, które były ranne. Było wiadomo, że jej życie jest w niebezpieczeństwie, ponieważ wcześniej potępiła swojego męża i odeszła od niego, po tym jak w marcu zabił on rzekomo ich nastoletnią córkę Rand Abd al-Qader za to, że zaprzyjaźniła się z brytyjskim żołnierzem. W sprawie żadnego z tych morderstw nie zostało wszczęte postępowanie.

Uchodźcy i przesiedleńcy wewnętrzni

Wysiedlonych zostało kilka milionów Irakijczyków, w tym około 2 miliony stało się uchodźcami w Syrii, Jordanii i w innych krajach. Według Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców, około 2,77 miliona innych osób stało się wewnętrznymi przesiedleńcami w Iraku. Setki uchodźców powróciło, wielu z pomocą rządu; niektórzy mówili, że powrócili ze względu na większe bezpieczeństwo w Iraku, natomiast inni, że powrócili z powodu pogarszających się warunków życia w krajach, w których się schronili.

W październiku z Mosulu uciekło około 13.000 chrześcijan, po tym jak w mieście pojawiły się brutalne ataki na chrześcijańską mniejszość. Większość ludzi schroniło się w pobliskich wioskach lub w Dohuku, Erbilu czy Kirkuku, ale około 400 uciekło do Syrii. Według raportów, do końca roku 2008 jedna trzecia z tych wysiedleńców powróciła do Mosulu.

Region Kurdystanu

Iracki region Kurdystanu, administrowany przez pół-autonomiczny Regionalny Rząd Kurdystanu, został w dużo niższym stopniu dotknięty trwającym konfliktem niż inne regiony Iraku oraz stanowił scenę dla kilku pozytywnych wydarzeń. Wypuszczonych zostało setki więźniów politycznych, w tym wielu, którzy byli od lat przetrzymywani bez procesów. Nowe prawo prasowe przyjęte we wrześniu zniósło więzienie jako karę za zniesławienie. W październiku przyjęto poprawki do Ustawy o osobowym stanie prawnym, w tym ograniczenia poligamii.

Pojawiały się także ciągłe raporty o naruszeniach praw człowieka: Asayish, policja bezpieczeństwa Regionalnego Rządu Kurdystanu, była dosłownie bezkarna; pojawiały się nowe raporty o arbitralnych aresztowaniach; a władze nie wyjaśniły losu ofiar wymuszonych zaginięć.

Tortury i inne sposoby znęcania się

Pojawiały się raporty o stosowaniu przez Asayish tortur i innych metod znęcania się.

- Melko 'Abbas Mohammad i jego 60-letnia matka Akhtar Ahmad Mostafa, byli przetrzymywani w odosobnieniu przez 19 dni po tym, jak zostali aresztowani w marcu jako podejrzani o zorganizowanie ataku bombowego. Podczas pobytu w więzieniu Asayish Gishti w Sulaimanijji, Melko 'Abbas Mohammad był prawdopodobnie poddawany torturom polegającym na zawieszaniu za ręce i nogi, biciu kablem i rażeniu prądem. Wraz z matką zostali w listopadzie oczyszczeni ze wszystkich zarzutów przez sąd, który nakazał ich wypuszczenie, ale Asayish nadal ich więziła.

Przemoc wobec kobiet

Pojawiały się raporty o przemocy domowej, przypalaniu i zabijaniu kobiet, w tym o zabójstwach z rąk męskich członków ich rodzin. Obrończyniom praw człowieka grożono z powodu ich pracy. Grozili im na przykład mężczyźni członkowie rodzin kobiet, którym pomagały. W niektórych przypadkach władze nie zidentyfikowały lub nie aresztowały sprawców aktów przemocy na kobietach.

- 11 maja kobieta, która przebywała w schronisku prowadzonym przez organizację praw kobiet Asuda w Sulaimanijji, została poważnie ranna, kiedy grupa uzbrojonych mężczyzn, którzy prawdopodobnie byli członkami jej rodziny, otworzyła ogień w kierunku schroniska.

Kara śmierci

Przynajmniej dziewięć osób zostało skazanych na śmierć i odbyły się przynajmniej trzy egzekucje. Przynajmniej 84 osoby znajdowały się w celach śmierci, w tym 33 w Erbilu i 47 w Sulaimanijji. W czerwcu kurdyjski parlament o dwa lata przedłużył działanie Ustawy antyterrorystycznej z 2006 roku, która zwiększała liczbę przestępstw karanych karą śmierci.

Dwóch mężczyzn zostało straconych w kwietniu, po tym jak zostali skazani w związku z wybuchem samochodowej bomby-pułapki w maju 2005 w Erbilu, w wyniku którego zginęło 48 osób.

Wolność słowa

Groźono śmiercią lub prześladowano kilku dziennikarzy i pisarzy, którzy opisywali przypadki korupcji lub krytykowali politykę Regionalnego Rządu Kurdystanu i dwóch głównych kurdyjskich partii politycznych. Jeden z dziennikarzy został zamordowany.

- Souran Mama Hama został w dniu 21 lipca zastrzelony przez mężczyzn w cywilnych ubraniach, przed domem swoich rodziców w Kirkuku, w regionie znajdującym się pod kontrolą i ochroną rządu. Publikował on artykuły krytykujące korupcję i nepotyzm w szeregach dwóch głównych kurdyjskich partii politycznych.

- Lekarz Adil Hussain został w listopadzie skazany na sześć miesięcy więzienia i karę finansową po tym, jak w tygodniku Hawlati został opublikowany jego artykuł traktujący o seksie i homoseksualizmie z medycznego punktu widzenia. Został wypuszczony po międzynarodowych protestach 7 grudnia.

Wizyty/raporty Amnesty International

Przedstawiciele Amnesty International odwiedzili kurdyjski region Iraku w maju/czerwcu.

- Jatki i rozpacz – Irak w mięk lat później (Carnage and despair – Iraq five years on) (MDE 14/008/2008)
- Iraccy uchodźcy w Syrii (Iraqi refugees in Syria) (MDE 14/010/2008)
- Retoryka i rzeczywistość – kryzys irackich uchodźców (Rhetoric and reality – the Iraqi refugee crisis) (MDE 14/011/2008)
- Obóz Al-Tanf - Trauma Palestyńczyków uciekających z Iraku trwa nadal (Al-Tanf camp – Trauma continues for Palestinians fleeing Iraq) (MDE 14/012/2008)

Tłumaczył Bartosz Kumanek